
Y CYNGOR DYDD IAU, 4 HYDREF 2018

Yn bresennol: Y Cynghorydd Annwen Hughes (Cadeirydd);
Y Cynghorydd Edgar Wyn Owen (Is-gadeirydd).

Y Cynghorwyr: Craig ab Iago, Menna Baines, Freya Hannah Bentham, Stephen Churchman, Steve Collings, R.Glyn Daniels, Anwen Davies, Elwyn Edwards, Alan Jones Evans, Aled Evans, Dylan Fernley, Peter Antony Garlick, Simon Glyn, Gareth Wyn Griffith, Selwyn Griffiths, Alwyn Gruffydd, R.Medwyn Hughes, Judith Humphreys, Nia Jeffreys, Peredur Jenkins, Aeron M.Jones, Aled Wyn Jones, Berwyn Parry Jones, Charles W.Jones, Elin Walker Jones, Elwyn Jones, Eric Merfyn Jones, Huw Wyn Jones, Keith Jones, Kevin Morris Jones, Sion Wyn Jones, Eryl Jones-Williams, Cai Larsen, Beth Lawton, Dilwyn Lloyd, Dafydd Meurig, Dilwyn Morgan, Linda Morgan, Dafydd Owen, Dewi Owen, Nigel Pickavance, Rheinallt Puw, Peter Read, Dewi Wyn Roberts, Elfed P.Roberts, Gareth A.Roberts, John Pughe Roberts, Mair Rowlands, Paul Rowlinson, Angela Russell, Dyfrig Siencyn, Mike Stevens, Gareth Thomas, Ioan Thomas, Hefin Underwood, Catrin Wager, Eirwyn Williams, Elfed Williams, Gareth Williams ac Owain Williams.

Hefyd yn bresennol: Dilwyn Williams (Prif Weithredwr), Morwena Edwards ac Iwan Trefor Jones (Cyfarwyddwyr Corfforaethol), Dafydd Edwards (Pennaeth Cyllid), Iwan Evans (Pennaeth Gwasanaeth Cyfreithiol / Swyddog Monitro), Rhun ap Iarll (Uwch Gyfreithiwr / Dirprwy Swyddog Monitro), Vera Jones (Rheolwr Democratiaeth), Gwenllian Williams (Swyddog Datblygu Iaith Gwynedd – Gweithle) ac Eirian Roberts (Swyddog Cefnogi Aelodau).

1. YMDDIHEURIADAU

Y Cynghorwyr Dylan Bullard, Annwen Daniels, John Brynmor Hughes, Louise Hughes, Sian Hughes, Anne Lloyd Jones, Linda Ann Jones, Roy Owen, Jason Parry, W.Gareth Roberts, Cemlyn Williams, Gethin Glyn Williams a Gruffydd Williams.

2. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod blaenorol o'r Cyngor a gynhaliwyd ar 12 Gorffennaf, 2018 fel rhai cywir.

3. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Datganodd y Cynghorwyr Dilwyn Lloyd a Simon Glyn fuddiant personol yn eitem 8 ar y rhaglen – Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru: Diweddariad Ariannol ac Ymgynghoriad 2019/20, oherwydd eu bod yn aelodau o'r Awdurdod hwnnw. Hefyd, datganodd y Cynghorydd Nia Jeffreys fuddiant personol yn yr un eitem oherwydd bod ei gŵr yn ddyn tân.

Nid oedd yr aelodau o'r farn ei fod yn fuddiant sy'n rhagfarnu ac ni adawsant y cyfarfod yn ystod y drafodaeth ar yr eitem.

4. CYHOEDDIADAU'R CADEIRYDD

Dymunwyd yn dda i Gwyn Morris Jones, Pennaeth Priffyrdd a Bwrdeistrefol ar ei ymddeoliad ddiwedd Awst.

Llongyfarchwyd:-

- Manon Steffan Ros, Gruffudd Owen a Rhydian Gwyn Lewis, a phawb arall o Wynedd a fu'n llwyddiannus yn Eisteddfod Genedlaethol Caerdydd eleni.
- Edmund Bailey, Arglwydd Raglaw Gwynedd ar gael ei benodi'n Gwnstabl Castell Caernarfon.
- Y criw o Gynghorwyr hynny, dan arweiniad Dilwyn Lloyd, Jason Parry a Roy Owen, fu'n trefnu digwyddiad "Trons dy Dad" i godi arian at Apêl y Prostate yn ddiweddar. Codwyd dros £3,500, hyd yma, a deallid y byddai cwmni Santander yn dyblu'r swm terfynol.

Nodwyd y byddai'n rhaid cynnal cyfarfod arbennig o'r Cyngor ar gyfer Cynllun Twf Gogledd Cymru am 10.00 o'r gloch, dydd Iau, y 25ain o Hydref. Byddai gwahoddiad ffurfiol yn cael ei anfon at bawb yn dilyn y cyfarfod hwn.

5. GOHEBIAETH, CYFATHREBIADAU, NEU FUSNES ARALL

Dim i'w nodi.

6. MATERION BRYS

Dim i'w nodi.

7. CWESTIYNAU

(Dosbarthwyd atebion ysgrifenedig yr Aelodau Cabinet i'r cwestiynau i'r aelodau ymlaen llaw.)

(1) Cwestiwn gan y Cynghorydd Sion Jones

"Pa bwerau sydd gan gymunedau lleol a chynghorwyr i benderfynu pa denantiaid sy'n cael tai cymdeithasol o fewn ein cymuned?"

Ateb gan yr Aelod Cabinet Tai, Hamdden a Diwylliant, y Cynghorydd Craig ab Iago

"Rwy'n credu mai'r pwnc yma ydi un o'r rhai sy'n achosi'r rhwystr mwyaf i gynghorwyr. Rydym ni i gyd yn ymwybodol o achosion yn ein wardiau lle mae pobl angen tai ac rydym yn darganfod bod y tŷ, neu'r tai, yn mynd i rywun o'r tu allan i'n cymunedau. Yn bersonol, hoffwn weld system tai yn cael ei ddylunio gennym ni yma ar sail ein blaenoriaethau. Mae yna sawl enghraifft ar draws y byd ac yn Ewrop lle mae systemau tai yn gosod tai ar sail pethau fel grŵp ethnig, iaith, cyswllt lleol - ac nid yw'r un ohonynt yn hiliol. Mae'r Cenhedloedd Unedig a'r Undeb Ewropeaidd wedi cadarnhau hynny. Ond er mwyn gwneud hynny rydym angen y grym ac nid yw'r grym yna gennym oherwydd bod y llywodraethau yng Nghaerdydd ac yn Llundain yn dweud hynny. Felly rydym ni yn y sefyllfa wrthnysig rŵan lle mae Cernyw yn gallu gwneud llawer mwy na ni gyda'u system tai, ond dyma lle rydym ni rŵan ac ni allwn wneud ond yr hyn y gallwn ei wneud."

Cwestiwn Atodol gan y Cynghorydd Sion Jones

"A wnaiff yr Aelod Cabinet, hefo fi, sgwennu at y Cynulliad a San Steffan i drio dechrau trafodaeth eto i ni gael system llawer mwy cadarn a gwell o fewn ein cymuned a'r Cyngor?"

Ateb gan yr Aelod Cabinet Tai, Hamdden a Diwylliant, y Cynghorydd Craig ab Iago

“Y gwir ydi, mae gan y mwyafrif o bobl sy’n cael ein tai gyswllt lleol, ond beth mae cyswllt lleol yn olygu? Beth ydi’r diffiniad o gyswllt lleol? Dyna ydi ein problem ni, bod ni ddim yn cael gwneud hynny. Er y byddwn yn hoffi newid y system i gyd, byddwn yn dweud nad yw’r Llywodraeth Lafur yng Nghaerdydd wedi dangos unrhyw ddiddordeb ynddo, trwy gynllunio na thai, ac os ydym wir eisiau system tai gwahanol, yr ateb ydi pleidleisio dros blaid wahanol yn ein Llywodraeth ond byddaf yn gwneud fy ngorau i wneud yn siŵr ein bod ni yn gallu gwneud yr hyn y gallwn ei wneud a rhoi pwysau ar bwy bynnag i newid y system.”

(2) Cwestiwn gan y Cyngorydd Owain Williams

“Pam bod rhai o brif swyddogion y Cyngor yn gwrthod rhybudd o gynnig gan gyngorydd dro ar ôl tro, gan ddefnyddio esgusion cloff, e.e. fod y cynnig wedi cyrraedd yr adran anghywir ym mis Gorffennaf ac ym mis Medi dweud ei fod yn “anghyfreithlon”?”

Ateb gan Gadeirydd y Cyngor, Y Cyngorydd Annwen Hughes

“Mae Cyfansoddiad y Cyngor yn caniatáu i aelodau gyflwyno rhybuddion o gynnig yn ddarostyngedig eu bod ynglŷn â materion mae’r Cyngor yn gyfrifol amdanynt neu sydd yn effeithio ar les ardal weinyddol y Cyngor.

Mabwysiadwyd proses ffurfiol gan y Cyngor yn ei gyfarfod yn Rhagfyr 2017 er sicrhau priodoldeb rhybuddion o gynnig. Yn ôl y drefn, os yw’r Swyddog Monitro o’r farn nad yw cynnig yn unol â’r Cyfansoddiad neu yn amhriodol am resymau eraill, bydd yn cyfeirio’r cynnig gyda’i farn i’r Cadeirydd a’r Prif Weithredwr i benderfynu ar ei gynnwys ai pheidio.

Mae gwrthod derbyn rhybudd o gynnig yn ddigwyddiad hynod anarferol ac yn sicr nid yn ddigwyddiad “tro ar ôl tro”. Fel y gellir tybio rhoddir ystyriaeth ofalus i gymryd y cam yma. Ar y llaw arall ni ellir diystyru’r ffaith y gall fod arwyddocâd cyfreithiol i benderfyniadau’r Cyngor a bod angen cyd-fynd â’r Cyfansoddiad. Dyma pam mae’r drefn mewn lle. Rhoddir esboniad ysgrifenedig o’r penderfyniad a’r rhesymeg i’r aelod a gyflwynodd y rhybudd.

Rhaid i bob cynnig gael ei gyflwyno o fewn y rhiniog amser o 10 diwrnod clir cyn y cyfarfod. Os derbynnir cais tu allan i’r ffin yma fe hysbysir yr aelod a bydd yn cael ei ystyried ar gyfer rhaglen y Cyngor nesaf. Hyd y deallir, nid oes unrhyw rybudd o gynnig wedi mynd ar wasgar yn y modd yr awgrymir. Derbyniwyd rhybudd yn rhy hwyr ar gyfer cyfarfod mis Gorffennaf. Ar ystyriaeth bellach daethpwyd i’r casgliad nad oedd yn cyrraedd gofynion y Cyfansoddiad a hysbyswyd yr aelod ym mis Awst.”

Cwestiwn Atodol gan y Cyngorydd Owain Williams

“I ble’r aeth y rhybudd o gynnig os yw’r Swyddog Monitro yn honni nad aeth ar goll?”

Ateb gan Gadeirydd y Cyngor, Y Cyngorydd Annwen Hughes

“Mi wnawn ymchwilio i hyn a dod yn ôl atoch.”

(3) Cwestiwn gan y Cyngorydd Dewi Owen

“A yw Arweinydd y Cyngor yn bwriadu ysgrifennu at Lesley Griffiths, Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig, yn gwrthwynebu unrhyw gynigion i newid polisïau amaethyddol a chefn gwlad sydd ar hyn o bryd yn bodoli o dan y Polisi

Amaeth Cyffredinol heb eu hasesu yn gynhwysfawr a manwl o ran yr effaith bosibl i swyddi a'r economi yn Sir Gwynedd a'u treialu ar ffermydd gwirfoddol?"

Ateb gan yr Arweinydd, y Cyngorydd Dyfrig Siencyn

"Mae'r cwestiwn hwn yn gyfle i mi egluro i holl aelodau'r Cyngor beth yw ein bwriadau ni ar y papur ymgynghorol yma sydd â goblygiadau pellgyrhaeddol sylweddol iawn, nid yn unig i'r diwydiant amaeth, ond i'r economi gwledig yn gyfan gwbl. Rydw i wedi arwain trafodaeth gyda'r swyddogion ac yn bwriadu ymateb i'r papur yma. Rydw i wedi cael trafodaethau gyda'r ddwy undeb ac wedi cael rhagor o drafodaethau wedyn gyda'r swyddogion wrth baratoi'r ymateb. Rydym hefyd wedi trafod y mater yn y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Môn a bydd ymateb yn mynd o'r Bwrdd hwnnw hefyd.

Fel sy'n arferol yn y Llywodraeth leiaf effeithiol a welwyd erioed, sef Llywodraeth Cymru, mae'n amlwg nad yw'r Gweinidog wedi trafod goblygiadau Cenedlaethau'r Dyfodol o gwbl na chwaith wedi trafod beth ydi goblygiadau hwn gyda'i chyd-weinidog ar yr economi. Mae'n ymddangos i mi fod hwn yn rhywbeth sy'n digwydd, mae silos Llywodraeth Cymru i'w gweld yn glir yma. Mae'n dystiolaeth o ddiffyg diddordeb a diffyg gwybodaeth gan Lywodraeth Cymru ar faterion cefn gwlad ac mae hynny wedi amlygu ei hun sawl gwaith yn y trafodaethau rydw i wedi gael dros y blynyddoedd.

Bydd y mater yn cael ei drafod yn Fforwm Gwledig Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn ystod wythnos olaf Hydref a bydd ymateb yn mynd ar ran holl gynghorau gwledig Cymru o'r fforwm hwnnw hefyd. Felly gallaf eich sicrhau y bydd yna ymatebion cryf yn mynd ymlaen.

Nid oes yna unrhyw fath o waith wedi digwydd i fodelu effaith hwn ar gefn gwlad, a heb ystyried yr effeithiau hynny, mae'n rhaid i ni ymateb mor gadarn ag y gallwn. Mi fuaswn bron â dweud wrth weinidogion Llafur bod posibilrwydd effaith hwn cynddrwg â'r hyn ddigwyddodd i gymoedd pyllau glo'r De ychydig flynyddoedd yn ôl. Mae mor bellgyrhaeddol â hynny yn fy marn ac os nad ydynt yn cymryd y sylw yna o ddifri', fe ddylid eu dal i gyfri' am eu difrawder o gefn gwlad Cymru. Felly mae yna gyfrifoldeb arnom, ac rydw i'n teimlo'n gryf iawn, nid oherwydd mod i'n derbyn arian pitw bach - y ffermwr drama fel yr ydwyf, ond oherwydd y sgil effeithiau i strwythur y diwydiant amaeth, ac o ganlyniad i hynny, holl wead cymdeithas wledig, gan gynnwys yr economi ac yn gymdeithasol, a'r Gymraeg, wrth gwrs.

Felly, mae'n un o'r papurau pwysicaf y dylem roi ystyriaeth iddo. Rydw i'n ymwybodol o'r peryglon, ac os gwelaf Lesley Griffiths yn rhywle, fe ddywedaf yn blaen wrthi be rydw i'n feddwl o'r papur yma fel ag y mae. Beth sydd gennym yma, wrth gwrs, ydi trosglwyddo polisi amaeth Ewrop i Gaerdydd yn llwyr. Ni sy'n gyfrifol am bolisi amaeth a pholisïau gwledig Cymru rwan. Efallai y byddwn yn dal i barhau yn Ewrop os cawn refferendwm arall, ond ni awn ar ôl y sgwarnog hwnnw! Mae yna gyfle i Lywodraeth Cymru gydio ac edrych yn fanwl ar bolisïau gwledig a pholisïau amaethyddol hefyd a dweud dyma ein cynlluniau ar gyfer amaeth. Rydym yn credu bod cynhyrchu bwyd yn bwysig. Mae'r amgylchedd yn bwysig ond rhaid i ni gael cynhyrchwyr ar y tir i warchod yr amgylchedd hwnnw, ond nid yw Llywodraeth Cymru yn gallu gwneud dim heblaw cynnig rhywbeth sydd heb lawer o feddwl y tu ôl iddo mae gen i ofn. Felly, rwy'n eich sicrhau bod yna ymateb cryf am fynd o'r Cyngor yma ac o unrhyw sefydliad arall y byddaf i yn rhan ohono."

8. AWDURDOD TÂN AC ACHUB GOGLEDD CYMRU: DIWEDDARIAD ARIANNOL AC YMGYNGHORIAD 2019/20

Croesawyd y swyddogion canlynol o'r Awdurdod Tân ac Achub i'r cyfarfod i roi cyflwyniad ac i ateb cwestiynau'r aelodau:-

- Richard Fairhead (Prif Swyddog Tân Cynorthwyol) (*yn gyfrifol am yr ochr weithredol*)
- Shân Morris (Prif Swyddog Cynorthwyol) (*yn gyfrifol am bolisi a chynllunio corfforaethol*)
- Helen MacArthur (Prif Swyddog Cynorthwyol) (*yn gyfrifol am gyllid ac adnoddau*)

Yn dilyn y cyflwyniad, codwyd y pwyntiau a ganlyn gan aelodau unigol:-

- Diolchwyd i'r gwasanaeth am eu gwaith ar ran trigolion Gwynedd a nodwyd bod y cyflwyniad yn un grymus iawn oedd yn dangos pwysigrwydd y gwasanaeth a pha mor anodd yw gweithredu yn yr hinsawdd ariannol anodd sydd ohoni.
- Nodwyd y bydd unrhyw gynnydd ardoll yn 2018/19 yn golygu y bydd pob cyngor yn gorfod torri mwy ar eu gwasanaethau a holwyd a oedd y Gwasanaeth Tân ac Achub yn symud ymlaen gyda'r cynllun i arbed costau erbyn 2019/20. Mewn ymateb, nodwyd bod rhaid i'r holl reolwyr adolygu eu cyllidebau a'u bod yn ymwybodol o'r angen i leihau eu sylfaen costau. Y nod oedd rheoli'r costau heb newid y gwasanaethau rheng flaen. Fel rhan o'r gwaith o gynllunio ar gyfer 2019/20, cynhaliwyd cyfarfodydd gydag aelodau'r Awdurdod lle ystyriwyd nifer o opsiynau i leihau costau, gan gynnwys cau gorsafoedd rhan amser, newid gorsafoedd 24 awr i orsafoedd dydd a newid gorsafoedd dydd i orsafoedd rhan amser. Fodd bynnag, penderfyniad aelodau'r Awdurdod ym Mehefin eleni oedd i beidio newid y model darparu gwasanaeth yng Ngogledd Cymru ar hyn o bryd.
- Gofynnwyd am gadarnhad ynglŷn â sefyllfa Gorsaf Dân Caernarfon a'r gwasanaeth i ardaloedd cefn gwlad Gwynedd. Mewn ymateb, nodwyd bod Caernarfon yn orsaf ddydd (gyda staff yn bresennol rhwng hanner dydd a 10 o'r gloch yr hwyr, sef yr adeg prysuraf) a bod y gwasanaeth yn cael ei staffio gan weithwyr rhan amser a gweithwyr llawn amser ar ddyletswydd gartref y tu allan i'r oriau hynny. Cadarnhawyd yr anelir i gadw'r orsaf ar y lefel honno eleni. Cadarnhawyd hefyd y bydd y pwmp cyfaint uchel newydd a leolir yng Nghaernarfon yn cael ei ddefnyddio ar gyfer tanau a llifogydd mawr ar draws Gwynedd gyfan.
- Cwestiynwyd pam y gwelwyd yr angen i lenwi'r swydd dirprwy, gan i'r swydd fod yn wag am flwyddyn gyfan. Mewn ymateb, eglurwyd nad oedd y swydd bresennol yn cyfateb yn union i'r hen swydd. Edrychwyd ar ymarferoldeb y rôl a'r set sgiliau mewnol, ond roedd angen Cyfrifydd Cymwysedig i gyflawni'r gwaith.
- Awgrymwyd y gallai'r gwasanaeth arbed £250,000 (sy'n cyfateb i 7.5% o'u costau gweinyddol) drwy ddychwelyd i'r hen drefn lle byddai'r diffoddwyr tân eu hunain yn glanhau'r gorsafoedd rhwng tanau. Mewn ymateb, eglurwyd yr arferai'r gweithwyr dderbyn tâl ychwanegol am y gwaith hwnnw, felly 'roedd yna gost i'r gwasanaeth beth bynnag. Nodwyd ymhellach bod llawer o'r gwaith atal yn cael ei gyflawni gan staff ategol erbyn hyn, yn hytrach na'r diffoddwyr tân eu hunain, a bod hynny'n fwy cost effeithiol i'r gwasanaeth.
- Nodwyd y gwerthfawrogiad y dyfal barhad a'r ffordd mae'r Awdurdod Tân yn ymdrin â'r holl heriau sy'n eu hwynebu, a hynny mewn ffordd hynod o broffesiynol, dyfeisgar ac effeithiol. Yn y blynyddoedd diwethaf, 'roedd yr Awdurdod wedi ymestyn eu gwasanaethau i gynnwys delio gydag effeithiau newid hinsawdd a gwaith ataliol, oedd nid yn unig wedi gwneud yr Awdurdod yn fwy effeithiol, ond oedd hefyd wedi achub cannoedd o fywydau ar draws Gogledd Cymru.
- Diolchwyd i'r gwasanaeth am eu gwaith yn delio â'r tân difrifol ar Fynydd Cilgwyn ym mis Gorffennaf a nodwyd na ddymunid eu gweld yn derbyn llai o arian gan y Cyngor.
- Mewn ymateb i ymholiad, cadarnhawyd bod y Gwasanaeth Tân ac Achub yn rhannu nifer o hybiau gyda'r Gwasanaeth Ambiwlans ar draws Gogledd Cymru a'u bod yn

edrych ar wneud trefniadau tebyg gyda Heddlu Gogledd Cymru a phartneriaid eraill yn ogystal.

- Holwyd beth mae'r gwasanaeth yn ei wneud i ddarbwyllio pobl bod yr arferiad o gynnu tanau ar fynydd-dir yn gwbl anghymdeithasol ac ym mha ffordd y gall y Cyngor a'r aelodau gynorthwyo yn hyn o beth. Mewn ymateb, eglurwyd bod y gwasanaeth yn gweithio'n agos gyda'r gymuned ffermio i'w cynghori o safbwynt llosgi dan reolaeth. Cynhelid trafodaethau gydag Awdurdod y Parc Cenedlaethol i sicrhau bod y cyngor priodol yn cael ei roi i ymwelwyr ac roedd trafodaethau cyson yn digwydd gyda'r ysgolion hefyd. Ychwanegwyd y byddai'r gwasanaeth yn gwerthfawrogi pob cymorth i ledaenu'r neges.
- Mewn ymateb i ymholiad, nodwyd mai'r rhif ffôn ar gyfer cysylltu â'r gwasanaeth ar adeg pan nad ydi'r achos yn argyfwng yw 0800 169 1234. Roedd modd cysylltu â'r gwasanaeth drwy Facebook, Twitter, ayb, hefyd.
- Mewn ymateb i ymholiad, nodwyd bod recriwtio diffoddwyr rhan amser yn anodd ar draws y DU. Llwyddid i recriwtio mewn rhai ardaloedd, ond roedd yr her yn un barhaus.
- Holwyd pa mor barod oedd busnesau i ryddhau pobl i fod yn ddiffoddwyr tân. Mewn ymateb, nodwyd y deallid y pwysau ar fusnesau ond bod y gwasanaeth yn gweithio'n agos gyda hwy i hyrwyddo manteision cael diffoddwyr tân yn gweithio iddynt, e.e. profiad cymorth cyntaf, diogelwch tân ac iechyd a diogelwch.
- Mynegwyd pryder y gallai strydoedd culion a phroblemau parcio achosi rhwystr i injan dân sy'n ymateb i alwad brys. Mewn ymateb, nodwyd bod gan y gwasanaeth gerbydau arbennig ar gyfer mynedfeydd cul a'u bod wedi adnabod y manau hynny lle mae mynediad yn anodd. Gofynnwyd i unrhyw aelod oedd â phryder am rywle yn ei ward gysylltu â'r gwasanaeth fel y gallent fynd yno i wneud asesiad.

Diolchodd y Cadeirydd i swyddogion yr Awdurdod am eu cyflwyniad diddorol gan ychwanegu y byddai copïau o'r cyflwyniad sleidiau yn cael eu hanfon at yr aelodau.

9. CYNLLUN HYBU'R GYMRAEG YNG NGWYNEDD 2018-23

Cyflwynodd yr Aelod Cabinet Cefnogaeth Gorfforaethol, y Cyngorydd Nia Jeffreys, adroddiad yn argymhell i'r Cyngor dderbyn y Cynllun Hybu'r Gymraeg yng Ngwynedd 2018-23 a'r rhaglen waith gysylltiedig ac i gymeradwyo cychwyn ar y gweithredu.

Codwyd y pwyntiau a ganlyn gan aelodau unigol:-

- Nodwyd mai'r Cyngor hwn sy'n arwain ac yn arloesi o ran y Gymraeg ac y dylid ymfalchïo yn y strategaeth hon sy'n un o flaenoriaethau'r Cyngor.
- Er bod y Cyngor yn gwneud gwaith arloesol o ran y Siarter Iaith Cynradd a'r Strategaeth Iaith Uwchradd, bod yna fwch o ran yr addysg ôl-orfodol a'i bod yn bwysig bod y Cyngor yn cydweithio gyda'i bartneriaid yn y cyswllt hwnnw hefyd.
- O ystyried cyfraniad sylweddol rhai o bartneriaid y Cyngor i lwyddiant elfennau penodol o'r strategaeth, holwyd pa ran a gymerwyd gan yartneriaid hynny yn yr ymgynghoriad a sut y bwriedir cydweithio gyda hwy i wireddu'r strategaeth. Mewn ymateb, nodwyd bod y Bwrdd Gwasanaethau Lleol yn rhan bwysig o hyn a bod yr Arweinydd a'r Prif Weithredwr yn sicr o wthio'r gwaith yn ei flaen. Nodwyd hefyd bod sgysiau wedi'u cynnal eisoes gyda rhai o'rartneriaid oedd wedi ymateb yn uniongyrchol i'r ymgynghoriad er mwyn gweld beth i'w gynnwys yn y rhaglen waith. Roedd trafodaethau pellach i'w cynnal gyda rhaiartneriaid a'r nod oedd sefydlu un grŵp fyddai'n dod â'r holl bartneriaid ynghyd fel man cychwyn i drafod y strategaeth a'r rhaglen waith yn ei chyfanrwydd ac wedyn ei dorri i lawr i'r meysydd thematig a dod â'rartneriaid penodol i mewn.
- Nodwyd bod y ddogfen yn ddi-ddrwg / ddi-dda, sy'n ateb y gofynion ar y Cyngor i ddarparu cynllun o'r fath ac yn nodi beth sy'n ddisgwyliedig gan gyngor sy'n

gweithredu yn yr ardal fwyaf naturiol Gymraeg yn y byd. Ond oherwydd y sicrwydd demograffig hwnnw mae Gwynedd yn fwynhau, 'roedd yn hawdd syrthio i gyflwr o hunan gyfiawnder, oedd, yn anffodus, yn britho tudalennau'r ddogfen a bod rhaid wrth angerdd, awydd a dyhead i gael y maen i'r wal. Ychwanegwyd nad oedd y newidiadau yn y Cyngor dros y blynyddoedd diwethaf wedi rhoi'r Gymraeg flaenaf bob tro, e.e. yn ystod y flwyddyn ddiwethaf 'roedd y Cyngor wedi mabwysiadu polisïau cynllunio fyddai, o'u gwireddu, yn tanseilio ein cymunedau Cymraeg. Roedd hefyd wedi cau clybiau ieuencid, trosglwyddo'r canolfannau hamdden i gwmni hyd braich a mabwysiadu cynllun economaidd, sef meysydd allweddol ddylai fod yn ganolog i'r cynllun yma os yw'r Gymraeg am gael ei normaleiddio yn y sir hon. Nodwyd ymhellach, o'r £52m a neilltuwyd yn ddiweddar gan Lywodraeth Cymru at addysg Gymraeg, mai ychydig dros £1m yn unig ddaeth i Wynedd, sef tua 2% o'r cyfanswm, a hynny oherwydd mai cais am 2% yn unig a gyflwynwyd i'r Llywodraeth. Petai gan y Cyngor yr awydd a'r weledigaeth i wneud y Gymraeg yn hanfodol yng Ngwynedd, byddem wedi cyflwyno cynlluniau gwerth o leiaf £20m, ac er y byddai nifer o'r cynlluniau hynny yn debygol o fod wedi'u gwrthod, byddai'r weithred ynddi'i hun wedi anfon y neges i'r Llywodraeth nad yw Gwynedd am osgoi rhoi blaenoriaeth deilwng i'n hiaith. Collwyd cyfle na ellid fforddio ei golli a hynny oherwydd diffyg awydd, diffyg dyhead a diffyg uchelgais. Credid yn ogystal bod y cynllun hefyd yn colli cyfle. Dro ar ôl tro 'roedd cyfeiriad at roi dewis iaith i ddisgyblion ysgol, ond nid dyna beth sy'n digwydd yng Ngwlad y Basg, Catalwnia na rhannau o Iwerddon. Yn anffodus, ar hyn o bryd, 'roedd traean o ddisgyblion Cymraeg Gwynedd yn sefyll TGAU drwy gyfrwng y Saesneg ac roedd hynny'n cael effaith uniongyrchol ar bolisi addysg dwyieithog y sir. Er bod addysg Gymraeg ar dwf mewn sawl rhan o Gymru, roedd yn ymddangos nad oedd hynny'n wir am Wynedd. Deallid nad oedd yr un ysgol uwchradd yng Ngwynedd wedi derbyn yr un o'r llyfrau gosod Cymraeg sy'n cael eu darparu gan y Llywodraeth, er bod defnydd helaeth yn cael ei wneud o'r llyfrau hynny mewn sawl ardal arall. Dylai'r Pwyllgor iaith fod yn ganolog i weithredu ar gynnwys y cynllun hwn, ond dyma'r pwyllgor mwyaf di-rym a welwyd erioed. Roedd yn derbyn ac yn trafod adroddiadau, ond yn gwybod dim am ddeilliannau'r trafodaethau hynny ac nid oedd y pwyllgor yn cael trafod cwynion iaith o du'r cyhoedd hyd yn oed. Roedd y cynllun hwn yn gweld yr heriau, yn cydnabod y cyfleoedd ac yn adnabod rhai datrysiadau, ond roedd angen llawer mwy na hynny.

- Mynegwyd siomedigaeth gref ynglŷn ag agwedd negyddol y siaradwr blaenorol tuag at yr hyn mae'r Cyngor yn ei wneud dros yr iaith. Pwysleisiwyd bod y cyhuddiad o ddiffyg angerdd a diffyg dyhead am y Gymraeg yn anghywir a bod y Gymraeg yn flaenoriaeth i'r Cyngor hwn. 'Roedd datblygiad y polisi addysg Gymraeg o 1974 ymlaen wedi cymryd dygnwch a phenderfyniad, ac roedd yn broses sy'n parhau, a'n rôl ni yng Ngwynedd oedd profi i'r byd a'r betws ein bod yn falch o ddefnyddio'r Gymraeg ac yn annog pawb arall i wneud hynny. Ni dderbynnid bod y cynllun wedi'i nodweddu gan hunan-fodlonrwydd. Cydnabyddid bod lle i wella bob amser a byddwn yn edrych ar ein hunain, ond nid mewn ffordd hunan-fodhaus o gwbl.
- Er y cydnabyddid llwyddiant y Strategaeth iaith Addysg, roedd yna waith addysgu i'w wneud yn y cartref, cyn i'r plant gychwyn yn yr ysgol, ac wedi iddynt adael hefyd. Mewn ymateb, cytunwyd bod angen canolbwyntio ar y rhieni hefyd a cheisio annog plant sy'n gadael yr ysgol i fod â hyder yn eu gallu i siarad Cymraeg. Roedd blynyddoedd o waith wedi mynd i mewn i ddatblygu'r polisïau iaith sydd gennym, ac roedd yr ystadegau'n dangos bod system addysg Gwynedd yn llwyddo, gyda 92% o blant a phobl ifanc y sir yn medru siarad Cymraeg.
- Pwysleisiwyd pwysigrwydd dathlu llwyddiant a nodwyd bod y Gymraeg wedi goroesi yn well yng Ngwynedd nag yn unman arall. Awgrymwyd hefyd bod gwrthio'r syniad bod yr iaith ar ei gwely angau yn chwarae i ddwylo gelynion y Gymraeg.
- Pwysleisiwyd pwysigrwydd dysgu hanes Cymru yn fwy trwyadl yn yr ysgolion gan nad yw pobl yn gweld pwrpas mewn dysgu'r iaith os nad ydynt yn ymwybodol o'u hanes a'i diwylliant.

- Nodwyd y byddai'r iaith yng Ngwynedd mewn sefyllfa llawer gwaeth heb bolisiau iaith y Cyngor, ac yn sgil rhai o'r sylwadau yn y cyfarfod hwn, dylid edrych oes modd cryfhau rhai o'r polisiau hyn. Er bod yna wahaniaeth barn yn y Siambr, roedd yn amlwg bod pawb yn gytûn o ran eu dyhead i weld yr iaith Gymraeg yn ffynnu yng Ngwynedd a dylai pawb gydweithio er mwyn sicrhau'r polisiau gorau bosib'.

PENDERFYNWYD derbyn y Cynllun Hybu'r Gymraeg yng Ngwynedd 2018-23 a'r rhaglen waith gysylltiedig a chymeradwyo cychwyn ar y gweithredu.

10. ADRODDIAD GWELLA BLYNYDDOL CYNGOR GWYNEDD 2017/18

Croesawyd y swyddogion canlynol o Swyddfa Archwilio Cymru i'r cyfarfod i roi gair o gyflwyniad ar y cychwyn ac i ateb cwestiynau'r aelodau.

- Jeremy Evans (Rheolwr Archwilio Perfformiad Llywodraeth Leol)
- Non Jenkins (Rheolwr Archwilio Perfformiad Llywodraeth Leol) – *fyddai'n yn cymryd drosodd gan Jeremy Evans fel y rheolwr newydd ar gyfer Gwynedd o hyn allan.*

Codwyd y pwyntiau a ganlyn gan aelodau unigol:-

- Holwyd beth oedd am ddigwydd yn sgil yr ail argymhelliad ar dudalen 61 o'r rhaglen, sef bod cyrff cyhoeddus yn adolygu eu strategaethau a'u polisiau caffael yn ystod 2017-18 ac yn flynyddol wedi hynny i sicrhau eu bod yn adlewyrchu newidiadau ehangach i bolisiau a deddfwriaeth ac yn cefnogi gwelliant parhaus. Mewn ymateb, eglurwyd bod yr adroddiadau cenedlaethol yn cynnwys cyfres o argymhellion ac mai mater i'r Cyngor oedd penderfynu a oedd hyn yn berthnasol iddynt ac a ddylid newid unrhyw brosesau yn sgil hynny.
- Nodwyd bod yna ganmoliaeth mawr i waith cyllidol y Cyngor yn yr adroddiad a diolchwyd i staff yr Adran, dan arweinyddiaeth y Pennaeth Cyllid, am eu gwaith trylwyr a chydwybodol.
- Croesawyd y ffaith bod yr adroddiad yn cydnabod bod y trefniadau trosolwg a chraffu wedi gwella, ond gofynnwyd pa dystiolaeth oedd yna o hynny. Mewn ymateb, eglurwyd bod y Cyngor wedi adolygu ei drefniadau craffu drwy hunanwerthusiad a bod craffu bellach wedi'i ddiffinio'n glir o fewn y Cyfansoddiad o ran rolau aelodau a swyddogion. Roedd rhywfaint o'r gwaith craffu yn digwydd y tu allan i bwyllgorau ffurfiol, er bod angen datblygu hynny ymhellach er mwyn sicrhau dull cynhwysfawr a chyflawn o weithredu, ac roedd y gwaith cynllunio wedi gwella, er bod lle i wella hynny ymhellach drwy wneud pethau mewn ffyrdd mwy arloesol. Roedd hefyd angen eglurhad ynglŷn â rôl aelodau yn y cyfarfodydd adolygu perfformiad.
- Mewn ymateb i ymholiad ynglŷn â'r gost o gynhyrchu'r Adroddiad Gwella Blynyddol, eglurwyd mai £400,000 oedd cyfanswm cost yr holl waith archwilio ar draws y meysydd cyllid a pherfformiad. 'Roedd yr adroddiad yn grynoded o'r gwaith yn unig ac roedd adroddiadau unigol llawer mwy manwl ar gael pe dymunai'r aelodau eu darllen. Cadwyd y ffioedd ar yr un lefel dros y 7 mlynedd ddiwethaf ac roedd yn ymddangos bod hynny'n ymrwymiad parhaus.

Diolchodd yr Arweinydd i'r archifwyr am eu gwaith gan nodi bod argymhellion yr adroddiad naill ai wedi derbyn sylw eisoes, neu fod gwaith ar droed i wneud hynny.

Cyflwynodd Non Jenkins ei hun i'r aelodau, fel y rheolwr newydd ar gyfer Gwynedd o hyn allan, gan roi braslun o'i rhaglen waith am eleni. Nodwyd mai hwn fyddai'r tro diwethaf i Jeremy Evans ymddangos gerbron y Cyngor a dymunwyd yn dda iddo i'r dyfodol.

PENDERFYNWYD derbyn Adroddiad Gwella Blynyddol 2017/18.

11. ADRODDIAD BLYNYDDOL Y PWYLLGOR SAFONAU 2017/18

Croesawyd Dr Einir Young, Cadeirydd y Pwyllgor Safonau, i'r cyfarfod i gyflwyno adroddiad blynyddol y pwyllgor am 2017/18.

Wrth gyflwyno'r adroddiad, diolchodd Dr Einir Young i'r Swyddog Monitro a'i dîm am eu harweiniad a'u gwaith cyson a pharhaus gyda'r Cyngor Sir a'r Cyngorau Cymuned.

Mewn ymateb i bryder a fynegwyd gan aelod ynglŷn â chynnal y gyfundrefn yn wyneb y lefel is o ymchwilio gan yr Ombwdsmon, eglurodd y Swyddog Monitro fod yr Ombwdsmon bellach yn gweithredu prawf budd cyhoeddus sy'n seiliedig ar flaenoriaethu adnoddau rhwng cwynion ar faterion yn cynnwys iechyd ac awdurdodau cyhoeddus eraill. 'Roedd y rhiniog ar gyfer ymchwilio i gwynion Cod Ymddygiad dipyn uwch bellach ac roedd yn rhesymol i ddisgwyl y byddai'r Ombwdsmon yn blaenoriaethu, e.e. marwolaeth mewn ysbyty dros anghydfod mewn cyngor cymuned. Er hynny, nid oedd y ffaith bod yna ymchwiliad neu beidio yn golygu bod y sawl y cyflwynwyd cŵyn yn ei erbyn yn rhydd o'r Cod Ymddygiad ac roedd yna waith i gyfathrebu a chynnal y Cod Ymddygiad.

Nodwyd nad oedd y fersiynau Cymraeg a Saesneg o Atodiad 1 i'r adroddiad – Rhaglen Waith y Pwyllgor Safonau 2017-18 yn cyd-fynd â'i gilydd. Nododd y Swyddog Monitro y byddai'n cysoni'r ddwy fersiwn cyn cyhoeddi'r adroddiad terfynol.

Diolchwyd i'r Dr Einir Young am ei chyflwyniad.

12. PROTOCOL AR GYSYLLTIADAU AELODAU SWYDDOGION

Cyflwynodd y Swyddog Monitro adroddiad, ar ran y Pwyllgor Safonau, yn argymhell i'r Cyngor fabwysiadu cyfres o ddiwygiadau i'r Protocol ar Gysylltiadau Aelodau Swyddogion.

Codwyd y pwyntiau a ganlyn gan aelodau unigol:-

- Yn wyneb rhai o'r trafodaethau yn gynharach yn y cyfarfod hwn, tynnwyd sylw at gymal 21.9.1 o'r protocol sy'n pwysleisio pwysigrwydd cadw enw da'r Cyngor a gwneud ymdrech i osgoi beirniadu cyd-aelodau.
- Croesawyd yr amserlen ar gyfer ymateb i ohebiaeth gan aelod o fewn 5 diwrnod gwaith, er y deallir nad yw hynny'n bosib' bob amser.
- Nodwyd ei bod yn bwysig bod swyddogion yn rhoi gwybod i aelodau lleol am unrhyw beth sy'n digwydd yn eu wardiau.

PENDERFYNWYD mabwysiadu'r diwygiadau i'r Protocol ar Gysylltiadau Aelodau Swyddogion a gynhwyswyd yn Atodiad 1 i'r adroddiad.

13. RHYBUDD O GYNNIG

Cyflwynwyd y rhybudd o gynnig a ganlyn gan y Cyngorydd Catrin Wager o dan Adran 4.20 y Cyfansoddiad, ac fe'i eiliwyd:-

“Mae'r Cyngor hwn yn nodi:

- Yn ôl y Cyfrifiad yn 2011, roedd 3,724 o breswylwyr Gwynedd (neu 3.1% o'r boblogaeth) wedi cael eu geni tu allan i'r DU. Mewn rhai ardaloedd ym Mangor, cododd hyn i 20.9% o'r boblogaeth.

- Mae ychydig o dan 30,000 o bobl yn cael eu cadw'n gaeth yn y DU bob blwyddyn dan gyfreithiau mewnfudo; gydag oddeutu 3,000 wedi'u cadw'n gaeth ar unrhyw adeg.
- Y DU yw'r unig wlad yng Ngorllewin Ewrop sy'n cadw unigolion yn gaeth am gyfnod amhenodol dan bwerau mewnfudo.
- Ar gyfartaledd, mae'n costio mwy na £31,000 i gadw person yn gaeth am flwyddyn. Roedd cyfanswm y gost flynyddol yn £164.4 miliwn yn 2013/14. Rhwng 2011-2014, gwariodd y llywodraeth £13.8 miliwn ar iawndal i bobl a gadwyd yn gaeth yn anghyfreithlon.
- Ar hyn o bryd, ceir 10 canolfan gadw yn y DU, sy'n cynnwys cyfleusterau cadw pobl yn gaeth am dymor byr.
- Bydd dros 50% o'r rheiny a gedwir yn gaeth mewn canolfan gadw mewnfudo yn cael eu rhyddhau i'r gymuned yn y DU.
- Mae mewnfudwyr yn cael eu cadw'n gaeth er dibenion gweinyddol.
- 2016 Fel rhan o Adolygiad Shaw, cynhaliodd yr Athro Mary Bosworth adolygiad systematig o astudiaethau oedd yn ymchwilio i'r effaith ar iechyd meddwl y bobl a gadwyd yn gaeth. Dangosodd yr astudiaethau mai 30 diwrnod oedd y trobwynt o ran effaith negyddol ar iechyd meddwl.
- Gorffennaf 2018 - Paratôdd Stephen Shaw ei Aseiad o gamau gweithredu'r llywodraeth yn dilyn ei Adroddiad yn 2016. Ynddo, mae'n pwysleisio'r angen brys i ddiwygio'r modd y cedwir pobl yn gaeth.

Mae'r Cyngor hwn yn nodi ymhellach:

- Mawrth 2015 - Argymhellodd ymchwiliad ar y cyd gan y GSTB ar Ffoaduriaid a'r GSTB ar Fewnfudo i'r defnydd o Gadw Mewnfudwyr yn Gaeth yn y DU (yr ymchwiliad seneddol cyntaf erioed i'r defnydd o gadw mewnfudwyr yn gaeth yn y DU) fod y llywodraeth yn cyflwyno uchafswm terfyn amser o 28 diwrnod ar gyfer yr amser y gellir cadw unrhyw fewnfudwr yn gaeth.
- Mawrth 2016 - Pleidleisiodd Tŷ'r Arglwyddi i gyflwyno terfyn amser o 28 diwrnod ar gyfer cadw mewnfudwyr yn gaeth ond nid oedd hyn yn cynnwys pobl gyda dedfryd o garchar o 12 mis neu fwy.
- 2016-2017 - Mae Adroddiad Blynyddol Arolygiaeth Carchardai EM 2017 yn datgan "bod angen brys o hyd am uchafswm terfyn amser ar gyfer cadw mewnfudwyr yn gaeth"

Mae'r Cyngor hwn yn credu:

- Y dylai llywodraeth San Steffan ddod â'r arfer o gadw mewnfudwyr, ceiswyr lloches a ffoaduriaid yn gaeth am gyfnod amhenodol i ben.
- Y dylid cyflwyno terfyn amser o 28 diwrnod ar gyfer cadw pobl yn gaeth dan bwerau mewnfudo.
- Bod yr angen am Ddeddf Mewnfudo newydd fel rhan o weithdrefnau Brexit yn rhoi'r cyfle i gyflwyno terfyn amser.

Mae'r Cyngor hwn yn penderfynu:

- **Ysgrifennu at y Swyddfa Gartref yn nodi ein bod ni, fel Cyngor Gwynedd, yn dymuno gweld diwedd ar fewnfudwyr yn cael eu cadw am gyfnodau amhenodol dan bwerau mewnfudo, ac yn gofyn i derfyn amser o 28 diwrnod gael ei gyflwyno fel rhan o'r Ddeddf Mewnfudo newydd"**

Mynegwyd cefnogaeth frwd i'r cynnig.

PENDERFYNWYD mabwysiadu'r cynnig.

Dechreuodd y cyfarfod am 1.00 y.h. a daeth i ben am 4.00 y.h.

CADEIRYDD